

SLOVENSKA JEZIKOVNA VADNICA

ZA TESNO ZDRUŽENI POUK
V SLOVNICI, PRAVOPISJU IN SPISJU
IZDAJA V PETIH ZVEZKIH

SPISALA

H. SCHREINER IN DR. JANKO BEZJAK

PRVI ZVEZEK

(ZA DRUGO SOLSKO LETO)

PO NOVIH UČNIH NAČRTIH IZPREMENJENA TER
JEZIKOVNO IN STVARNO PREDELANA 5. IZDAJA

ODOBRILLO MINISTRSTVO PROSVETE Z ODLOKOM
On br. 57.408 OD 10. AVGUSTA 1932.

CENA 7— DIN

V LJUBLJANI 1933

BANOVINSKA ZALOGA SOLSKIH KNJIG IN UČIL

K 119/V.

133847
f
2
r

SLOVENSKA
JEZIKOVNA VADNICA

Šolske knjige, izdane v Banovinski zalogi šolskih knjig in učil
v Ljubljani, se ne smejo prodajati za višjo nego na čelni strani
označeno ceno.

Pridržujejo se vse pravice.

133847

030019810

I. Berila (čtiva), odstavki, stavki, besede, zlogi, glasniki in črke.

Šolska soba.

To je naša šolska soba. Šolska soba ima štiri stene, tla in strop. Stene so: desna, leva, sprednja in zadnja stena. V desni steni so duri, v levi pa okna. Na stenah visé razpelo, podoba našega kralja Aleksandra I. in druge podobe. Ob steni stoji peč.

Ob sprednji steni je šolski oder. Na njem stojé učiteljeva miza in stol ter velika lesena tabla. V naši šolski sobi je tudi mnogo klopi.

V naši šolski sobi so: gospod učitelj, gospod katehet, učenci in učenke. Gospod učitelj in gospod katehet nas učita, učenci in učenke pa se učimo.

A.

Pomni: a) To je berilo ali čtivo. To berilo ima tri odstavke. b) Odstavke v pesmih imenujemo kitice.

1. Koliko odstavkov ima berilo na str....? * Koliko kitic ima pesem na str... naše čitanke? itd.

B.

»To je naša šolska soba« je stavek.

Pomni: Berilo ali čtivo sestoji (je sestavljeno) iz stavkov. Na koncu stavka navadno stavimo piko (.).

2. Čitaj gorenje berilo in štej, koliko stavkov ima vsak odstavek! — 3. Čitaj berilo na str.... in štej stavke!

* Učitelj naj izbere primerno in že predelano berilo iz čitanke, ki je v rabi.

C.

»To — je — naša — šolska — soba«... so besede. Ta stavek ima pet besed.

Pomni: Stavek sestoji iz besed.

4. Razstavi vse stavke gorenjega berila na besede in povej, koliko jih ima vsak stavek! — 5. Razstavi tako na besede stavke berila na str. ... in šteje besede!

Č.

»S o - b a.« Beseda »so-ba« ima dva zloga; beseda »strop« ima samo en zlog. Beseda »raz-pe-lo« ima tri zloge, beseda »po-stav-lje-ne« ima štiri zloge, beseda »u-či-te-lje-va« ima pet zlogov.

Pomni: a) Besede sestojé iz zlogov. — b) Besede imajo po en, dva ali več zlogov. Besede so enozložne, dvo-zložne ali večzložne. — c) Besedo razstaviš na zloge, če jo počasi izgovoriš. Kolikorkrat pri izgovarjanju odpreš usta, toliko zlogov ima beseda.

6. Razstavi na zloge besede vsakega stavka gorenjega berila in povej, kolikozložna je vsaka beseda! — 7. Povej, koliko odstavkov ima ... berilo na str. ...! Razstavi odstavke na stavke, stavke na besede, besede na zloge in povej, kolikozložna je vsaka beseda!

D.

»U|č-e|n-e-c« so glasniki. Zlog »u« ima en glasnik, zlog »če« ima dva glasnika, zlog »nec« ima tri glasnike.

Pomni: a) Zlogi sestojé iz glasnikov. — b) Zlog ima po en, dva ali več glasnikov.

8. Razstavi na glasnike (glaskuj) vsako besedo gorenjega berila! — 9. Čitaj ... berilo na str. ...; razstavi vsak stavek na besede, besede na zloge (povej, kolikozložne so!), zloge na glasnike!

E.

Znaki glasnikov se imenujejo pismenke ali črke. Imamo tiskane in pisane črke. Imamo pa tudi velike in male črke. Prva črka vsake besede se imenuje začetna črka ali začetnica.

Pomni: a) Velike začetnice pišemo: 1. v začetku vsakega odstavka, 2. za piko. — b) V slovenski pisavi rabimo tele pismenke ali črke: aA, bB, cC, čČ, dD, eE, fF, gG, hH, iI, jJ, kK, lL, mM, nN, oO, pP, rR, sS, šŠ, tT, uU, vV, zZ, žŽ. To je 25 znamenj za naših 25 glasnikov. — c) a, e, i, o, u so samoglasniki, ker imajo svoj lastni glas in jih lahko izgovarjaš same; vsi drugi glasniki so soglasniki, ker zvenijo le skupno s samoglasniki.

10. Prepiši gorenje pismenke in podčrtaj samoglasnike!
 — 11. Prepiši in razstavi na zloge 1. (2. 3.) odstavek berila »Šolska soba«! (Takole: To je na-ša šol-ska so-ba itd.) —
 12. Prepiši prav tako 1. (2. 3....) odstavek ....berila na strani...!

F. Kako nekatere glasnike izgovarjamo.

1. a) varuh (v), voda, vesel, novo, vam, ven;
 b) včera^j (u), vsak, vleči, drevje, ovca, prav, nov, v šoli, v cerkvi.

Pomni: Črko v izgovarjamo v lepem govoru pred samoglasniki čisto, pred soglasniki in na koncu besed pa kot lahek u (u). — Izgovarjaj v tudi ti tako!

13. Napiši deset besed, v katerih se v čisto izgovarja, deset pa takih, v katerih zveni v kot u! — Razzloguj te besede in podčrtaj samoglasnike!

14. Izpiši iz berila na str. ... vse besede, ki vsebujejo kak v in pripiši, kako se izgovarja; Na pr. venec (v), v sebi (u).

2. a) vrt, prt, krst, rž, rja;
 b) vre-ti, od-pre-ti, kres, re-ži, ra-ja, ru-je, ri-je, ro-ji, re-ja.

Pomni: Črka **r** stoji včasih v zlogu sama, brez samoglasnika. V lepem govoru izgovarjamo tak **r** čisto (**r**, brez **e-ja**). Izgovarjaj tak **r** tudi ti tako!

15. Napiši deset besed, ki imajo v kakem zlogu **r** brez samoglasnika! — Glaskuj te besede! Na pr. črteti, č-r-t-e-t-i.

3. a) noga, nit, zelnik, plamen, trn;

b) njen, vrnjen, njiva, svinja, konj, panj.

Pomni: Črko **n** izgovarjamo navadno čisto (**n**). Če ji sledi **j**, se izgovarja prav mehko (**nj**). Izgovarjaj mehki **n** (**nj**) pravilno (ne kot **n**, ne kot **n-j**)!

16. Napiši petnajst besed, v katerih se nahaja mehki **n** (**nj**)!

4. a) les, lipa, lisica, molitev; (**l**);

b) kralj, čmrlj, koklja, češplja, ljubi ljudje; (**lj**);

c) kol, vol, pepel, vesel, rekel, dal; volk, dolg, rilci, pokalnica; (**u**).

Pomni: Črko **l** izgovarjamo v lepem govoru a) pred samoglasniki čisto (**l**), b) s črko **j** za seboj prav mehko (**lj**), c) pred soglasniki in na koncu besed kot lahek **u** (**u**). — Pazi zlasti na zadnjega!

17. Poišči v berilu na str.... vse besede, v katerih se **l** izgovarja kot **u**! Prav tako v berilu na str....!

18. Napiši 10 besed s čistim **l**-om, 10 z **lj**-jem in 10 z **l**-om, ki se izgovarja kot **u**!

Pomni: Za vse glasnike nimamo znamenj ali črk. Da se naučiš pravilne izgovarjave, poslušaj in posnemaj omikane ljudi! — Z domačimi govori, kakor govori vsa vas!

19. Katere črke je treba posebno oprezno izgovarjati? — 20. Kako te črke doma izgovarjate? — 21. Naloge za ponovitev vsega poglavja! — Vsak dan vaja v izgovarjavi!

II. Samostalniki.

A. Kaj so samostalniki.

a) Učenec, učenka, Janez, Micika, Jugoslovan. b) Triglav, kukavica, zajec, trs, hrast, kamen, solnce, mesec.
c) Hiša, soba, nož, čaša.

Pomni: 1. Te besede so imena a) ljudi ali oseb, b) stvari in c) reči. (Krajše: oseba = os., stvar = stv., reč = r.)

2. Imena oseb, stvari in reči so samostalna imena ali samostalniki.

22. Prepiši gorenje samostalnike in jih razstavi na zloge! Podčrtaj v zlogih samoglasnike! — 23. Napiši deset samostalnikov in povej, kaj pomenijo! (Mož — os., lipa — stv., vilice — r.) — 24. Napiši 5 samostalnikov, pri katerih stoji r sam v zlogu brez samoglasnika; 5 takih, ki vsebujejo lj; 5 takih, ki vsebujejo nj; 5 takih, pri katerih izgovarjamo l kot u; 5 takih, pri katerih izgovarjamo v kot u!

B. Spol samostalnikov.

Anton, brat, kmet; konj, tulipan, kremen; stolp, tlak, strop.

Jera, sestra, kmetica; kobila, kopriva, zemlja; hiša, stena, veža.

Dete, tele, srebro; vedro, pero.

Anton je vrtnar. Anton (on) sadi cvetlice. On jih prodaja. Jera piše. Jera (ona) je učenka. Ona je marljiva. Dete spi. Dete (ono) je mirno. Ono je trudno.

Pomni: 1. Namesto nekaterih samostalnikov lahko govorimo on, ona ali ono.

2. a) Samostalniki, za katere nam rabi beseda on, pomenijo moške osebe, stvari in reči. Pravimo, da so moškega spola (sam. m. sp.).

b) Samostalniki, za katere lahko staviš besedo ona, pomenijo ženske osebe, stvari in reči. Pravimo, da so ženskega spola (sam. ž. sp.).

c) Samostalniki, ki jih lahko zamenja beseda *ono*, so **srednjega spola** (sam. sr. sp.).

3. **Spol samostalnikov je torej trojen: moški, ženski in srednji spol.**

25. Določi spol samostalnikom pod točko B.! — 26. Določi spol samostalnikov v berilu na str....! — 27. Napiši pet moških, pet ženskih, pet srednjih samostalnikov! Razdeli jih na zloge in podčrtaj samoglasnike! — 28. Napiši pet moških (ženskih, srednjih) samostalnikov tako, kakor zahteva 24. naloga!

C. Število samostalnikov.

I. a) (1) Deček se uči. (2) Dečka se uči. (3—4) Dečki se učijo.

(1) Babica pripoveduje. (2) Babici pripovedujeta. (3—4) Babice pripovedujejo.

(1) Tele se pase. (2) Teleti se paseta. (3—4) Teleta se pasejo.

b) (1) Mačka, (2) mački, (3) mačke. (1) Brat, (2) brata, (3) bratje. (1) Mesto, (2) mesti, (3) mesta. — Veneč, a, i; riba, i, e; pero, esi, esa.

II. a) Možgani, gosli, grablje, brke, jetra, vrata;

b) kruh, mleko, železo, apno.

P o m n i : I. 1. Samostalnik označuje včasih *eno*, včasih *dve*, včasih več oseb ali stvari ali reči.

2. a) Ako označuje samostalnik *le eno* osebo, stvar ali reč, stoji v **ednini** (edn.);

b) ako označuje *dve* osebi, stvari ali reči, stoji v **dvojnini** (dv.);

c) ako označuje *tri* ali več oseb, stvari ali reči, stoji v **množini** (mn.).

3. **Število samostalnikov je torej trojno: ednina, dvojina in množina.**

II. Nekateri samostalniki imajo *le množino*, nekateri pa *le ednino*.

29. Napiši 10 samostalnikov v ednini! — 30. Postavi jih v dvojino in množino! — 31. Izpiši samostalnike iz berila na str.... in povej, v kakem številu stoje! — 32. Napiši pet

samostalnikov z v(u)-jem na koncu, postavi jih v dvojino in množino in potem glasno izgovori! — 33. Napiši istotako pet samostalnikov z l(u)-om na koncu!

Č. Kako samostalnike pišemo.

1. Kralj, prestolonaslednik, dekla, dežela, mesto, vas, gora, roka, potok, jezero.

2. a) Aleksander, Peter, Potokar, Mina, Koroška, Ljubljana, Triglav, Sava, Laznica, Blejsko jezero.

b) Mariborčan, Kranjec, Jugoslovan.

c) Bog, Oče, Sin in sv. Duh, Odrešenik, sv. Mati.

Pomni: 1. Nekatero samostalnike pišemo z malo, druge z veliko začetnico.

2. Z veliko začetnico pišemo imena: a) oseb, dežel, bivališč (mest, trgov, vasi), gor, rek, potokov, jezer; b) prebivalcev bivališč in narodov; c) svetih oseb.

3. Takim imenom pravimo lastna imena. Lastna imena pišemo z veliko začetnico.

34. Napiši deset navadnih, občnih imen in deset lastnih imen! — 35. Izpiši vse besede iz berila na str. ..., ki imajo veliko začetnico in povej vzrok, zakaj so tako pisane!

III. Kaj se v stavku pove.

A. Kaj osebe, stvari ali reči delajo.

a) Kaj osebe delajo.

Imena oseb: krojač, dekla, hlapec, berač, kovač, učitelj, učenec, deklica.

Krojač šiva obleko. Dekla umiva posodo. Hlapec vozi repo. Berač prosi. Kovač kuje železo. Učitelj uči učence. Učenec se uči. Deklica moli.

Kaj dela krojač, dekla, hlapec itd.?

V teh stavkih povemo, kaj o s e b e delajo.

36. Prepiši gorenje stavke in razstavi vsako besedo na zloge! Pazi: Soglasnik med dvema samoglasnikoma vzemi k naslednjemu zlogu! (ob-le-ko; be-rač; de-kli-ca). — 37. Kaj dela učenka, deček, deklica, učitelj, katehet, tvoj brat, oče, pastir, otrok, mati, kuharica, ribič, čevljar? — Odgovori tem vprašanjem in rabi pri tem besede: učiti se, pisati, plesti, učiti, moliti, skakati, orati, pasti, jokati, kruh peči, kuhati, ribe loviti, čevlje krpati! — 38. Kdo vpraša? Kdo odgovarja? Kdo seje žito? Kdo seka? Kdo poje? Kdo se rad joče? Kdo kupuje? Kdo pije? Kdo pridiguje? Kdo pase gosi? Kdo išče vijolico? Kdo pere perilo? Kdo strelja? — Odgovori tem vprašanjem!

Kmet. 1. Ko pomlad se bliža, svoj vrtec gradim in orjem in sejem in trsje sadim. — 2. Poleti koševam planine, doli in srpe bruševam, ko žito zori. — 3. V jeseni gozdarim, otavo kosim, pšenico omlatim in grozdje mastim. — 4. Pozimi počivam, naprezam sani, orodje popravljam, dok sneg ne skopni. — 5. Ves teden se trudim in gibljem roke, v nedeljo hladim si glavico, srce.

39. Prepiši 1. (2., 3...) kitico te pesmi in podčrtaj besede, ki povedo, kaj kmet dela spomladi, poleti itd.!

b) Kaj stvari delajo.

Imena stvari: pes, krava, golob, mačka, petelin, ovca; — drevo, vijolica, trava, roža; — voda, solnce.

Pes varuje hišo. Krava se pase. Golob vali. Mačka lovi miši. Petelin vabi kokoši. Ovca beketa. — Drevo pomladi lepo cvete. Vijolica dehti. Trava raste. Roža vene. — Voda teče. Solnce greje zemljo.

Kaj dela pes, krava, golob, mačka, svinja, petelin, ovca itd.?

V teh stavkih povemo, kaj stvari delajo.

40. Prepiši gorenje stavke in razstavi besede na zloge! — 41. Pes (lajati); mačka (mijavkati); svinja (kruliti); petelin (peti); krava (mukati); golob (gruliti); koza (meketati); konj (hrzati); ovca (beketati); kokoš (kokodakati); žaba (regljati); gos (gagati). Napravi iz teh besed stavke! (Takole: Pes laja. Mačka mijavka itd.) — 42. Kaj delajo živali?

c) Kaj reči **delajo**.

Imena reči: ura, zvon, nož, streha, luč, voz.

Ura bije. Zvon buči. Nož reže. Streha krije hišo. Luč sveti. Voz ropoče.

Kaj dela ura, zvon, nož, streha, luč, voz?

V teh stavkih povemo, kaj reči **delajo**.

43. Prepiši gorenje stavke in razstavi besede na zloge!
— 44. Napravi stavke iz tehle besed: cvetica (cvesti); bič (pokati); veter (pihati); mesec (svetiti); peč (sobo greti); potok (šumeti); plug (zemljo rezati); dež (padati); grom (bučati); blisk (švigati). — 45. Kaj delajo stvari in reči?

Pomni: V stavkih povemo, kaj osebe, stvari ali reči **delajo**.

č)

Učenec čita. Učenec računa. Učenec riše. Učenec poje.
— Učenec čita, piše, računa in poje.

46. Odgovori temle vprašanjem: Kaj dela učenka? (Plesti, šivati, kvačkati, vesti.) Kaj dela mačka? (Mijavkati, miši loviti, [rada] se na solncu greti.) Kaj dela kmet? (Orati, sejati, vlačiti [polje].) Kaj dela mizar? (Žagati, tesati, skobljati, klejiti, likati.) Kaj dela priden učenec? (Rad v šolo hoditi, pridno se učiti, v šoli paziti, doma se pridno pripravljati, dobro odgovarjati.) (Takole: Učenka plete. Učenka šiva. Učenka kvačka. Učenka veze. Učenka plete, šiva, kvačka in veze.) — Pazi: Za vsako besedo, ki pove, kaj kdo dela, postavi tu vejico (,); pred besedico in ne smeš staviti vejice! — 47. Prepiši izmed nastopnih besed a) tiste, ki povedo, kaj učenec dela, b) tiste, ki povedo, kaj učitelj dela! — Moliti, govoriti, čitati, hvaliti, klicati, kazati, opominjati, grajati, odgovarjati, vprašati, kaznovati, razkladati, peti, učiti se, računati, risati, poslušati, slušati, pisati, učiti, stati, ukazovati, svariti, šteti, pretiti, paziti, poučevati. (Takole: Učenec moli, govori, čita, kaže itd.) — 48. Napravi iz nastopnih besed stavke, tako da poveš, kdo ali kaj dela (misli, kuha itd.)! — Misliti kuhati, glodati, cvesti, brenčati, zeleneti, veniti, leteti, gnez-

diti, smejati se, delati, mukati, valiti, dehteti, vohati, klicati, rezgetati, plesti, čutiti, šumeti. (Takole: Učenec misli. Dekla kuha itd.)

B. Kakšne so osebe, stvari in reči.

a)

Moj brat je bolan. Marsikateri učenec je marljiv. Naš hlapec je močan. Dete je veselo. Ta deklica je pobožna. — Kakšen je moj brat, marsikateri učenec, naš hlapec, dete, ta deklica? — Brat, učenec, hlapec, dete, deklica so osebe.

1. V teh stavkih povemo, **kakšne so osebe**.

Naša krava je bela. Vaš maček je kradljiv. Sosedov konj je hiter. Lipa je zelena. Klasje je rumeno. Voda je čista. Zlato je drago. — Kakšna je krava? Kakšen je maček? Kakšen je konj? Kakšna je lipa? Kakšno je klasje? Kakšna je voda? Kakšno je zlato? — Krava, maček, konj, lipa, klasje, voda, zlato so stvari.

2. V teh stavkih povemo, **kakšne so stvari**.

Tabla je črna. Pero je novo. Moj nož je oster. Tvoj zvezek je čist. Ta miza je okrogla. Tvoja suknja je lepa. — Kakšna je tabla? Kakšno je pero? Kakšen je moj nož? Kakšen je tvoj zvezek? Kakšna je ta miza? Kakšna je tvoja suknja? — Tabla, pero, nož, zvezek, miza, suknja so reči.

3. V teh stavkih povemo, **kakšne so reči**.

Pomni: V stavkih tudi povemo, **kakšne so osebe, stvari ali reči**.

49. a) Zvonček, vijolica, tulipan, roža, češnja, hruška, škorec, plevel, lopata, vrtnar, metulj, vojak, ptica, koza, brat. — b) Rdeč, bel, sladek, koristen, dišeč, okrogel, pisan, železen, marljiv, škodljiv, lep, hraber, vesel, lačen, učen. — Zveži v stavke imena oseb, stvari in reči [pod a)] z besedami, ki povedó, kakšne so [pod b)]! — 50. Kakšen je zvonik? Kakšen je kruh? Kakšen je travnik? Kakšna je miza? Kakšna je vijolica? Kakšna je klet? Kakšno je nebo? Kakšen je prst? Kakšen je kmet? Kakšna je tvoja sestra?

Kakšen je led? Kakšna je peč? Kakšno je žrebe? — Odgovori tem vprašanjem v stavkih! — 51. Kakšen je pridni učenec, ker v šoli pazi na vsako besedo gospoda učitelja, ker se doma pridno pripravlja, ker v šoli dobro odgovarja, ker nalogo lepo piše, ker je za vsako delo? Kakšen je leni učenec, ker na pouk ne pazi, ker naloge slabo piše, ker ne zna, kadar ga izprašujejo, ker se ni učil ničesar?

b)

Tabla je lesena. Tabla je štirioglata. Tabla je črna. Tabla je gladka. — Tabla je lesena, štirioglata, črna in gladka.

52. Odgovori temle vprašanjem: Kakšen je učenec? (mlad, marljiv, pazljiv, pokoren). Kakšna je deklica? (velik, prijazen, poslušen, pobožen). Kakšna je češnja? (rdeč, okrogel, sladek). Kakšen je konj? (visok, hiter, močen, lep). Kakšno je dete? (majhen, slab, bolan). Kakšno je polje? (širok, raven, plodovit). — (Takole: Učenec je mlad. Učenec je marljiv. Učenec je pazljiv. Učenec je pokoren. — Učenec je mlad, marljiv, pazljiv in pokoren.) — Pazi: Za vsako besedo, ki pove, kakšna je oseba, stvar ali reč, postavi tu vejico! Pred besedico *in* ne smeš staviti vejice!

53. Kakšen je tvoj brat, kakšna sestra?

c)

Voda je topla. Voda je mrzla. — Voda je topla ali mrzla.

Roža je rdeča. Roža je bela. Roža je rumena. — Roža je rdeča, bela ali rumena.

54. Odgovori temle vprašanjem: Kakšna je hiša? (velika, majhna). Kakšna je goba? (suha, mokra). Kakšen je učenec? (marljiv, len). Kakšna je soba? (visok, nizek). Kakšno je jabolko? (sladek, kisel). Kakšna je miza? (lesen, kamenit, železen). Kakšen je konj (po barvi)? (rjav, bel, črn, šaren). Kakšno je vino (po barvi)? (rumen, rdeč, črn). (Takole: Hiša je velika. Hiša je majhna. Hiša je velika ali majhna.) — 55. Napravi stavke iz tehle besed: otrok —

starec (mlad, star); noč — dan (temen, jasen); kreda — voda (trden, tekoč); kocka — krogla (oglat, okrogel); vrv — nit (debel, tanek); goba — kamen (moker, suh); konj — miš (velik, majhen); drog — palica (debel, droben); vosek — železo (mehek, trd); leto — ura (dolg, kratek); deblo — veja (debel, tanek). (N. pr.: Otrok je mlad, starec je star.)

č)

Izba. Izba je svetla. Stene so gladke. Strop je visok. Okna so široka. Zrak je čist.

56. Opiši tako hlev! Rabi tele besede: Hlev (temen); stene (hrapav); strop (nizek); zrak (zatohel). — 57. Opiši tudi gos! Gos (bel, siv); kljun (rdečkast); vrat (dolg); trup (jajčast); perut (širok); rep (kratek). — 58. Zapiši stavke o mački, o miši, o zajcu itd.!

C. Kaj so osebe, stvari ali reči.

a)

Moj brat je vojak. Tone je pastir. Kovač je rokodelec. Mirko je učenec. Mačka je domača žival. Ščuka je riba. Škorec je ptica. Pes je hišni čuvaj. Kruh je jestvina. Sekira je orodje. Roža je cvetica. — Kaj je moj brat? Kaj je Tone? Kaj je kovač? itd. — Vprašaj tako pri vseh stavkih!

V teh stavkih povemo, **kaj so osebe, stvari in reči.**

Pomni: V stavkih tudi povemo, **kaj so osebe, stvari ali reči.**

a) Šolska oprava: miza, stol, tabla, klop, obešalo, omara. — b) Sobna oprava: miza, stol, klop, omara, umivalnik. — c) Šolsko orodje: kreda, goba, knjiga, zvezek, kamenček, svinčnik, pero, tablica. — č) Mizno orodje: žlica, nož, vilice, skleda, krožnik, steklenica, kozarec (kupica), prt, prtič. — d) Vrtno orodje: motika, lopata, grablje, škropilnica. — e) Poljsko orodje: plug, brana, motika, lopata, grablje.

59. Kaj je miza? Kaj je kreda? Vprašaj tako za gorenjimi imeni in odgovarjaj! (Takole: Miza je šolska oprava.

Kreda je šolsko orodje. Žlica je mizno orodje.) — 60. Odgovori temle vprašanjem: Kaj je vol? Kaj je stol? Kaj je juha? Kaj je muha? Kaj je sablja? Kaj je tabla? Kaj pšenica? Kaj sinica?

b)

Lopata je vrtno orodje. Lopata je poljsko orodje. — Lopata je vrtno in poljsko orodje.

61. Napravi slične stavke s temi besedami: Miza (hišna in kuhinjska oprava). Svetiljka (domače in kuhinjsko orodje). Motika (vrtno in poljsko orodje). Kaj je klop? Kaj je omara? Kaj so grablje? — 62. Napiši po tri imena reči, ki spadajo med šolsko opravo, med mizno orodje, med poljsko orodje, med šolsko orodje ali med sobno opravo! — 63. Napiši po pet imen rokodelcev, pijač, jestvin, cvetic, ptičev, moških krstnih imen, ženskih krstnih imen, domačih živali!

Č. Posnetek.

Pomni: V stavkih lahko povemo: 1. kaj oseba, stvari ali reči delajo, 2. kakšne so, 3. kaj so.

64. Čitaj berilo ... in reci, kaj se v stavkih pove! (Kaj oseba, stvar ali reč dela? kakšna je? kaj je?) — 65. **Miza.** Kaj je miza? Kakšna je njena plošča (po obliki)? (okrogla ali štirioglata). Koliko nog ima navadno miza? Iz česa je miza? Kdo izdeluje mize? — Odgovori tem vprašanjem v stavkih! — 66. **Klop.** Kaj je klop? Iz česa je? Kdo izdeluje klopi? Kdo sedi na klopi? — 67. **Stol.** Kaj je stol? Kakšen je njegov sedež? (štirioglat). Koliko nog ima stol? Iz česa je? Kdo izdeluje stole? — 68. **Tablica.** Kaj je tablica? Katere dele ima? (ploščico in okvir). Iz česa je ploščica? (iz kamena). Iz česa je okvir? (iz lesa). Komu rabi tablica?

75. Čitaj stavke berila, na str. ... in povej, o koliko stvareh se v njih kaj pove! — 76. Kakšen je učencec, gospo-

IV. O koliko osebah, stvareh ali rečeh se more v stavku kaj povedati.

A. Kaj osebe, stvari ali reči delajo.

a)

— Kosec kosi travo. Ptič lepo poje. Mlin močno ropoče. — Šivilja šiva obleko. Čebela pridno nabira strd. Peč greje stanovanje. — Dete kliče svojo mater. Jagnje skače po travniku. Zadnje kolo škriplje.

Kdo ali kaj kosi travo? Koliko koscev kosi travo? — Vprašaj tako pri ostalih stavkih in odgovarjaj!

V teh stavkih povemo, kaj dela **ena** oseba, stvar ali reč.

69. Čitaj stavke berila na str. ... in povej, koliko oseb, stvari ali reči kaj dela!

b)

Kosca kosita travo. Ptiča lepo pojeta. Mlina močno ropočeta. — Šivilji šivata obleko. Čebeli pridno nabirata strd. Peči grejeta stanovanje. — Deteti kličeta svojo mater. Jagnjeti skačeta po travniku. Zadnji kolesi škripljeta.

Kdo ali kaj kosi travo? Koliko koscev kosi travo? — Vprašaj tako pri ostalih stavkih in odgovarjaj!

V teh stavkih povemo, kaj delata **dve** osebi, stvari ali reči.

70. Povej o dveh stvareh, kar je v stavkih berila na str. ... povedano o eni! — 71. Povej v stavkih kaj delata dve osebi, stvari ali reči, in rabi tele besede: deček (igrati se); kukavica (kukati); riba (v potoku plavati); drevo (sad roditi); kos (letati od veje do veje); plug (rezati zemljo); žrebe (teči za materjo); pastir (pasti konje); otrok (rad moliti); žaba (regljati); krava (pasti se na travniku); pero (lepo pisati); dekle (pridno se učiti).

c)

Kosci kosé (kosijo) travo. Ptiči lepo pojó (pojejo). Mlini močno ropočejo. — Šivilje šivajo obleko. Čebele pridno na-

birajo strd. Peči grejejo stanovanja. — Deteta kličejo svojo mater. Jagnjeta skačejo po travniku. Kolesa škripljejo. —

Kdo ali kaj kosi travo? Koliko koscev kosi travo? (Kosci; trije, štirje..., več ko dva, mnogo.) — Vprašaj tako pri ostalih stavkih in odgovarjaj!

V teh stavkih povemo, kaj dela mnogo (več ko dve) oseb, stvari ali reči.

72. Povej o treh stvareh, kar je v stavkih na 9. in 10. strani povedano o eni! — 73. Povej v stavkih, kaj dela mnogo stvari, in rabi tiste besede kakor gori v 71. nalogil!

č)

Pomni: V stavkih lahko povemo: 1. Kaj dela ena oseba, stvar ali reč, 2. kaj delata dve osebi, stvari ali reči in 3. kaj dela mnogo oseb, stvari ali reči.

74. Povej v stavkih, kaj dela ena, kaj delata dve, kaj dela mnogo oseb, stvari ali reči, in rabi tele besede: učenec (nalogo pisati); dekla (posodo umivati); tele (mleko piti); konj (voz vleči); mačka (miši loviti); kača (laziti); drevo (rasti); vrabec (poditi se po dvorišču); zvezda (lepo svetiti)!

B. Kakšne so osebe, stvari ali reči.

a)

— Moj stric je bogat in dober. Tvoj konj je hiter, pa boječ. Naš vrt je dolg in širok. — Moja teta je uboga in bolehná. Ovca je koristna, pohlevna in potrpežljiva. Ta roža je rdeča in dišeča. — Tvoje pišče je še mlado. Moje pero je ostro, tvoje pa topo. Mesto je majhno ali veliko.

Kdo ali kaj je bogat in dober? Koliko stricev je bogatih in dobrih? — Vprašaj tako pri ostalih stavkih in odgovarjaj!

V teh stavkih povemo, kakšna je ena stvar.

75. Čitaj stavke berila na str. ... in povej, o koliko stvareh se v njih kaj pove! — 76. Kakšen je učenec, gospodar, pes, vol, nož, klobuk? Kakšna je učenka, dekla, krava, raca, tabla, goba? Kakšno je ščene, drevo, okno?

b)

Moja strica sta bogata in dobra. Tvoja konja sta hitra, pa boječa. Naša vrtova sta dolga in široka. — Moji teti sta ubogi in bolehní. Ovci sta pohlevni in potrpežljivi. Te roži sta rdeči in dišeči. — Tvoji piščeti sta še mladi. Moji peresi sta ostri, tvoji pa topi. Mesti sta majhni ali veliki.

Kdo ali kaj je bogat in dober? Koliko stricev je bogatih in dobrih? — Vprašaj tako pri ostalih stavkih in odgovarjaj!

V teh stavkih povemo, kakšni sta dve osebi, stvari ali reči.

77. Povej o dveh stvareh, kar je povedano v berilu na str. ... o eni! — 78. Povej o dveh stvareh, kar si povedal v 76. nalogi o eni! — 79. Reši 49. in 50. nalogo tako, da poveš o dveh stvareh, kakšni sta! (Besede plevel, kruh, nebo in led izpusti!)

c)

Moji strici so bogati in dobri. Tvoji konji so hitri, pa boječi. Naši vrtovi so dolgi in široki. — Moje tete so uboge in bolehne. Ovce so koristne, pohlevne in potrpežljive. Te rože so rdeče in dišeče. — Tvoja piščeta so še mlada. Moja peresa so ostra, tvoja pa topa. Mesta so velika ali majhna.

Kdo ali kaj je bogat ali dober? Koliko stricev je bogatih in dobrih? (trije, štirje ... mnogo, več ko dva). — Vprašaj tako pri ostalih stavkih in odgovarjaj!

V teh stavkih povemo, kakšnih je mnogo (več ko dve) oseb, stvari ali reči.

80. Izdelaj 76. in 79. nalogo tako, da poveš o mnogih stvareh, kar si povedal o eni, odnosno o dveh! — 81. Kakšni so starši, učitelji, zajci, orehi, hrasti? Kakšne so sestre, deklice, kokoši, gosi, hruške, češnje? Kakšna so žrebeta, teleta, kolesa, ušesa?

č)

Pomni: V stavkih lahko povemo: 1. kakšna je ena oseba, stvar ali reč, 2. kakšni sta

dve osebi, stvari ali reči in 3. kakšnih je mnogo oseb, stvari ali reči.

82. Solnce je vroče. Oblaki so črni. Muhe so sitne. Dečka sta zaspana. Krilo je novo. Posoda je umazana. Sestri sta že veliki. Skledice so zlate. Bog je pravičen. Okna so široka. Zvonika sta visoka. Psi so zvesti. Drevesa so že zelena. Travnika sta mokra. — Povej o vsakem stavku, ali se pravi o eni, o dveh ali o več stvareh, kakšne so!

C. Kaj so osebe, stvari ali reči.

a)

Moj brat je učitelj. Naš petelin je lepa ptica. Ta računski stroj je novo učilo. — Tvoja sestra je učiteljica. Lisica je zvita žival. Moja čitanka je nova knjiga. — Mlado tele je lepa žival. To stojalo za tablo je prilična šolska priprava. To drevo je lipa.

Kdo ali kaj je učitelj? O koliko bratih se kaj pove? — Vprašaj tako tudi pri ostalih stavkih in reci, o koliko stvareh z njimi kaj povemo!

V teh stavkih povemo, kaj je ena oseba, stvar ali reč.

83. Reši še enkrat 59. in 60. nalogo in reci, o koliko stvareh se v vsakem stavku pove, kaj so!

b)

Moja brata sta učitelja. Naša petelina sta lepi ptici. Ta računski stroja sta novi učili. — Tvoji sestri sta učiteljici. Lisici sta zviti živali. Najini čitanki sta novi knjigi. — Mladi teleti sta lepi živali. Te stojali za tablo sta prilični šolski pripravili. Te drevesi sta lipi. — Vprašaj in odgovarjaj kakor gori pri točki a)!

V teh stavkih povemo, kaj sta dve osebi, stvari ali reči.

84. Moj brat je vojak. Ta deček je priden pastir. Naš kovač je dober rokodelc. Stričev sin je učenec. Ta mačka je huda žival. Moja ščuka je velika riba. Gozdarjev škorec je krotek ptič. Naš pes je priden čuvaj. Tesarjeva sekira je ostro orodje. Rdeča roža je lepa cvetica. — Povej o dveh stvareh, kar je v teh stavkih povedano o eni!

c)

Moji bratje so učitelji. Naši petelini so lepe ptice. Ti računski stroji so nova učila. — Tvoje sestre so učiteljice. Lisice so zvite živali. Naše čitanke so nove knjige. — Mlada teleta so lepe živali. Ta stojala za tablo so prilične šolske priprave. Ta drevesa so lipe. — Vprašaj in odgovarjaj kakor pri točki a)!

V teh stavkih povemo, kaj je mnogo (več ko dve) oseb, stvari ali reči.

85. Povej o mnogih stvareh, kar je v stavkih 84. naloge povedano o eni!

č)

Pomni: V stavkih lahko kaj povemo o eni, o dveh ali o mnogih osebah, stvareh ali rečeh. 2. Ako kaj povemo o eni osebi, stvari ali reči, stoji stavek v ednini (edn.). 3. Ako kaj povemo o dveh osebah, stvareh ali rečeh, stoji stavek v dvojini (dvoj.). 4. Ako kaj povemo o mnogih osebah, stvareh ali rečeh, stoji stavek v množini (množ.).

Vljudni otroci.

Zvečer so se otroci igrali pred hišo. Po cesti prideta dva moža. Bila sta tujca. Približata se jim. Otroci se jima umaknejo na levo in desno. Odkrijejo se ter prijazno pozdravijo. Tujca lepo odzdravita in gresta dalje.

Kar se obrne eden izmed njiju in vpraša: »Ali nama veste povedati, katera pot drži v mesto?« Otroci glasno odgovoré: »Desna pot!« En otrok gre za popotnikoma in ju spremi na vrh bližnjega griča. Odtod so že videli mesto. Popotnika se veselita vljudnega dečka ter se mu lepo zahvalita.

To so bili vljudni otroci.

86. Čitaj stavek za stavkom te povesti in določi, ali stoji v ednini, dvojini ali množini! — 87. Določi tako ednino, dvojino in množino stavkov v berilu... in ...!

88. **Mačka.** Odgovori v stavkih tem vprašanjem*: Kaj je mačka? (domača žival). Kakšna je njena glava? (okrogla). Koliko nog ima? Kakšna je po barvi? (črna, bela, siva, lisasta). Kaj jí? (mleko, kruh, meso, prikuho). Kaj rada lovi? (miši). — 89. Opiši po istih vprašanjih psa!

90. **Gos.** Kaj je gos? (domača ptica). Kakšen je njen vrat? Koliko peroti ima? Kakšna so njena peresa po barvi? (črnkast, bel, siv). Kaj jí gos? (trava, kruh, krompir). Kaj dela? (jajca nesti in valiti). Kakšno je gosje meso? — Odgovori tem vprašanjem v stavkih!

91. **Vijolica.** Kaj je vijolica? Kaj ima v zemlji (korenine). Kaj ima nad zemljo? (liste.) Kakšen je list? (zelen). Kakšen je cvet? (vijoličast). Kako dehti cvet? (jako prijetno). Kje raste navadno vijolica? (v grmovju). Kdo rad nabira vijolice? — Odgovori tem vprašanjem v stavkih!

V. Povedni, vprašalni, klicalni, velelni in želelni stavki.

A. Povedni in vprašalni stavki.

a)

Gospod učitelj vprašajo: Kdo je ustvaril svet? Koliko je trikrat pet? Kaj je miza? Ali imate vsi čitanke na klopi? Je li peč topla? Kakšna je tabla (po barvi)? — Beri stavke, s katerimi učitelj vprašajo, in odgovori vsakemu vprašanju!

Pomni: 1. Stavek, s katerim vprašamo, imenujemo vprašalni stavek (vpraš. st.).

2. Na konec vprašalnega stavka stavimo vprašaj (?).

3. Besedo za vprašajem pišemo z veliko začetnico.

* Na široko tiskana vprašanja odgovori s stavki v množini!

4. Stavek, s katerim odgovarjamo ali kaj povemo, se imenuje **povedni stavek** (pov. st.).

5. Na konec povednega stavka stavimo **piko**.

92. Solnce sije. Je li nebo jasno? Ali niso te cvetice lepe? Otroci so pridni. Ščuka je riba. Ali učenci pazijo? Vreme je lepo. Je li strd draga? Kdaj prideš k meni? Kje je moj svinčnik? Na mizi leži. — Prepiši te stavke in podčrtaj povedne enkrat, vprašalne dvakrat!

b)

Ali tvoj brat hodi v šolo? Moj brat hodi v šolo. (Da.)
Moj brat ne hodi v šolo. (Ne.) Je li tvoja sestra šivilja?
Moja sestra je šivilja. (Da.) Moja sestra ni (ne je) šivilja. (Ne.) — So li ti učenci pridni? Ti učenci so pridni. (Da.) Ti učenci niso (ne so) pridni. (Ne.)

Pomni: Na vprašanje lahko odgovorimo z »da« (trdilno) ali z »ne« (nikalno). Stavki so trdilni ali nikalni.

93. Odgovori temle vprašalnim stavkom s povednimi (na vprašanja z zvezdico [*] odgovori trdilno in nikalno):
*Je li miza na odru? *Ali se kolesa vrte? *Piha li veter?
Ali čuti žival udarce? Kdo je stol odnesel? Kakšno nalogo imate? *Je li krava molzna? *Ali je gozd že zelen? Koliko bratov imaš? *Ali je vaša hiša zidana? *So li vaši očetje kmetje? Kje se je Kristus rodil? Kaj je tvoja sestra? Je li mačka koristna domača žival? — 94. Vprašaj: Ali cvetica vene, petelin poje, drevo cvete, otrok spi, učenec piše? Je li kri rdeča, življenje dolgo, čebela marljiva, travnik pokošen? Ali je plug potrebno orodje, liter utež, krojač potreben rokodelec, vijolica dišeča cvetica, dinar zlat denar? — Odgovori tem vprašanjem trdilno, nikalno ali trdilno in nikalno!

B. Klicalni stavki.

Tulipan. Tulipan je stal blizu vijolice. Nekoč vzklikne: »Glej, kako čvrst sem jaz, kako sem lepo rdeč! Jaz sem najlepša cvetica na vrtu! Kako se bleščim, kdo bi me

ne občudoval! Kako majhna pa si ti proti meni! Kako skromno je modra barva tvojega cveta!

Pomni: 1. Stavek, s katerim vzkliknemo, se imenuje klicalni stavek (klic. st.).

2. Na konec klicalnega stavka stavimo klicaj (!).

3. Besedo za klicajem pišemo z veliko začetnico.

95. Kako vzklikneš, če se čудиš, da škrjanček lepo žvrgoli, da kokoš glasno kokoče, da se petelin hrabro bori, da se konj lepo pokoncu drži; da je pomlad krasna, jablan polna, da so črešnje sladke, da so se krave lepo napasle, da ima petelin lepo perje, da je Bog pravičen, dan kratek, poletje vroče? N. pr.: Kako lepo škrjanček žvrgoli! itd.

C. Velelni stavki.

Otroci, pazite! Mirni bodite! Ne stori nič hudega! Moj sin, bodi z malim zadovoljen! Daj nam danes naš vsakdanji kruh!

S temi stavki učitelj daje otrokom povelja ali vleva; zadnji stavek je prošnja.

Pomni: 1. Stavek, s katerim vlevamo ali prosimo, se imenuje velelni stavek (vel. st.).

2. Na konec velelnega stavka stavimo klicaj.

3. V velelnih stavkih stavimo za ogovorom vejico.

96. Učenci, vstanite! Mirko, ne šepeči! Ljubi tovariš, prosim te, posodi mi nož! Anica, pokaži mi nalogo! Odpusti nam dolge! Moli in delaj! Otroci, spoštujte starše! Ne kradi! Daj mi košček kruha! — S katerimi teh stavkov vlevamo, s katerimi prosimo? Izpremeni vsak stavek v povednega in v vprašalnega! — 97. Zapovej psu, naj zajca prinese; mački, naj miši lovi; dečku, naj računa; hlapcu, naj konje vpreže in se pelje na njivo po deteljo; otroku, naj bo priden in poslušen; učencu, naj pazi; deklici, naj bo mirna! — 98. Izpremeni naslednje stavke a) v vprašalne, b) klicalne, c) velelne: Deklica plete nogavico. Deček je tih

in miren. Vojko čita lepo povest. Vojak je hraber. Hlapec težko orje. Micika je pridna deklica. Pastir žene vesel kravo na pašo. Lovec gre zgodaj na lov.

Č. Želelni stavki.

Naj bi vedno solnce sijalo! Naj bi nikoli svojih staršev ne žalili! Naj bi nam Bog bil milostljiv! Naj v miru počiva! Naj bi bili vsi učenci pridni! (Da bi bili vsi učenci pridni!) Da bi bili srečni vse žive dni! Da bi se Bog usmilil uboge sirote!

V teh stavkih izrekamo želje.

Pomni: 1. Stavek, s katerim izrečemo željo, se imenuje želelni stavek (žel. st.).

2. Na konec želelnega stavka stavimo klicaj (!).

99. Da bi naš oče kmalu prišel domov! Da bi le Mirko vselej slušal! Naj bi nam Bog grehe odpustil! Naj bi ta mraz rastlinam ne škodoval! Naj bi lastovice kmalu nazaj prišle! — Izpremeni te stavke *a)* v povedne, *b)* vprašalne, *c)* klicalne, *č)* veledne!

100. Kako rečeš, ako želiš, da se škrjanček dvigne v zrak, da petelin poje, da kokoš nese več jajec, da dobiš novo ploščico, da mati kmalu ozdravé, da je tvoja sestra mirna, da dobiš od matere pisanko? — Tako: Da bi se škrjanček dvignil v zrak! ali: Naj bi se škrjanček dvignil v zrak!

101. Izreci te želje v želelnih stavkih: Učenec si želi počitnic; deček češenj; vrtnar lepega vremena; revež, da bi bil bogat; bolnik, da bi kmalu ozdravel!

102. Čitaj stavek za stavkom berila na str. ... in povej, kakšen stavek je! (Poveden, vprašalen itd.)

103. Čitaj tako berilo ... in določi stavke!

104. **Petelin.** Kaj je petelin? Kaj ima na glavi? (lep greben; klic. st.). Kakšen je greben po barvi? (rdeč). Kakšna so njegova peresa? (pisan). Koga kliče petelin? (kokoš). Kaj jé petelin? (zrnje in črve). Kje živi petelin? (v hlevu in na dvorišču). Petelin je zares lep ptič. (Nikalno-vpraš. st.).

105. **Zajec:** Kaj je zajec? Kakšen je njegov život? (dolg). Kakšna je njegova dlaka? (rjava in rumenkasta). Njegova dlaka je mehka. (Klic. st.!) Kje živi zajec? (na polju in na travniku) (množ.). Kaj je zajec? (deteljo, zelje in travo) (množ.). Kdo strelja zajce? Kakšno je zajčje meso? (okusno).

VI. Osebe in spol.

A. Koliko je oseb.

Mirko: »Kaj delaš?«

Stanko: »Nalogo pišem. Kaj pa ti?«

Mirko: »Jaz sem nalogo že zgotovil, a moj brat je še ni dovršil. On piše. Tudi moja sestra še ni vsega izdelala. Ona še pleče.«

Stanko: »Kaj pa dela vaše dete?«

Mirko: »Ono še spi.«

Na mestu imen ali za ime nam rabijo posebne besede, ki jim pravimo zato zaimki.

Kako govorimo o sebi? (Jaz.) Če sva dva? (Midva, midve.) In če nas je več? (Mi, me.)

Kadar govorimo z drugimi, jim pravimo ti, vidva(e), vi(e). Kadar govorimo o osebah, ki jih ni v družbi, pravimo jim on (a, o), ona[dva] (e), oni (e, a).

Pomni: 1. V govoru razločujemo tri osebe.

2. a) Za osebo, ki govori, nam rabi osebni zaimek jaz; midva, midve; mi, me. To je prva oseba.

b) Osebo, s katero govorimo, označujemo z osebnim zaimkom ti; vidva, vidve; vi, ve. To je druga oseba.

c) Osebo, o kateri govorimo, označuje osebni zaimek on, ona, ono; ona(dva), oni(dve); oni, one, ona. To je tretja oseba.

106. Prepiši gorenjo povest, podčrtaj zaimke in povej, za katero osebo stoje! — 107. Napiši dvajset stavkov z osebnimi zaimki!

B. Spol zaimkov.

Oče spi, on je truden. Mati spi, ona je trudna. Dete spi, ono je trudno.

Pomni: Kakor pri samostalniku, tako razlikujemo tudi pri zaimku tri spole: moški, ženski in srednji spol. — Za moški spol nam rabi on, za ženski ona, za srednji ono.

108. Določi v gorenjih stavkih spol zaimkov! — 109. Napiši še deset takih primerov!

C. Število osebnih zaimkov.

Mírko: Jaz se pojdem kopat.

Janko in France: Midva tudi.

Vsi drugi otroci: Mi vsi se pojdemo.

Kako bi govorile deklice? Kako deca? — Kako v drugi, v tretji osebi?

Pomni: 1. Kakor samostalnik, ima tudi osebni zaimek trojno število: ednino, dvojino, množino.

2. a) Zaimki v ednini so: jaz, ti, on (a, o).

b) Zaimki v dvojini so: midva (e)

vidva (e)

ona(dva), oni(dve).

c) Zaimki v množini so: mi (e)

vi (e)

oni (e, a).

3. Osebnih zaimkov brez nujne potrebe v govoru ne rabi!

110. Napiši po gorenjem vzorcu deset primerov!

111. Povej o vseh osebah vseh spolov in v vseh številih, kaj delajo! (Jaz godem, ti godeš... itd.)

VII. Sedanji, pretekli in prihodnji čas.

A. Sedanji čas.

Kaj delamo v šoli sedaj. — Gospod učitelj stojé na odru, izprašujejo in učé učence. Učenci prvega oddelka poslušajo gospoda učitelja in pazijo na vsako besedo. Kogar vprašajo, ta jim lepo odgovarja. Učimo se iz slovenske vadnice.

Učenci drugega oddelka pišejo nalogo. Učenec še išče svojo knjigo. Učenki šepčeta med seboj. Gospod učitelj ju strogo gledajo.

Vse to se godi **sedaj** ali v **sedanjem času**. Zato pravimo: **Ti stavki stojé v sedanjem času** (sed. č.).

112. Povej, kaj dela sedaj tvoj oče, tvoja mati, tvoj brat, tvoja sestra, gospod učitelj, Tone! Rabi tele besede: sekati drva, šivati srajco, pasti ovce, prati, učiti učence, snažiti konje!

113. Kaj delajo sedaj *a)* ptice v gozdu, *b)* kmet na njivi, *c)* pastir na pašniku, *č)* mizar, *d)* krojač?

B. Pretekli čas.

Kaj smo delali v šoli včeraj. — Učenci smo se zbrali v šolski sobi. Svoje reči smo položili pod klop. Potem smo mirno čakali gospoda učitelja. Ko so prišli, smo lepo vstali. Nato je zazvonilo. Molili smo molitev pred poukom. Potem smo mirno sedeli ter pazljivo poslušali. Računali smo, čitali in pisali. Učili smo se tudi krščanskega nauka. Po pouku smo se zahvalili ljubemu Bogu za prejete nauke.

To se je že godilo ali je že **preteklo**: to je **pretekli čas**. **Ti stavki stojé v preteklem času** (pret. č.).

114. (Pred nevihto.) Dan je soparen. Solnce pripeka in hoče posušiti cvetice na polju. Nobene sapice ni od nikoder. Ptice ne žvrgolé (žvrgolijo), ampak se tiho skrivajo v zeleno listje. Cvetice venejo. Ljudje in živali težko dihajo. — Postavi te stavke v pretekli čas!

115. Čitaj berilo... in postavi vse stavke v pretekli čas!

116. Napravi stavke v preteklem času s temi besedami: solnce, led, travniki, drevje, otroci, pastirji, tičice; prijetno sijati, se tajati, lepo zeleneti, krasno cvesti, po trati skakati, na pašo goniti, sladko prepevati!

117. Napravi stavke z osebnimi zaimki v preteklem času!

C. Prihodnji čas.

Kaj se bo godilo v šoli (n. pr. jutri). — Učenci se bodo zbrali v šolski sobi. Svoje reči bodo položili v klop. Potem bodo mirno čakali učitelja. Ko bodo prišli, bodo lepo vstali. Nato bo zazvonilo. Učenci bodo molili molitev pred poukom. Potem bodo mirno sedeli ter pazljivo poslušali. Računali bodo, čitali in pisali. Učili se bodo tudi krščanskega nauka. Po pouku se bodo zahvalili ljubemu Bogu za prejete nauke.

To se bo godilo ali bo **prišlo**: to je **prihodnji čas**. Ti stavki stojé v **prihodnjem času** (prih. č.).

118. Postavi stavke 114. naloge v prihodnji čas! —

119. Isto stori s 116. nalogo! — 120. Povej, kaj boš jutri delal, ko vstaneš! Rabi sledeče besede: Najprej se umiti; potem se hitro obleči in lepo počesati. Nato moliti jutranjo molitev. Zdaj želeti dobro jutro staršem. Naposled jih prositi zajtrka in potem se učiti. — 121. Napravi stavke z osebnimi zaimki v prihodnjem času!

Č. Posnetek.

Pomni: V stavku lahko povemo:

1. kaj se godi **sedaj**;
2. kaj se **je že** godilo ali kaj **je** preteklo;
3. kaj se **bo** godilo ali kaj **bo** prišlo. — Stavki stojé v **sedanjem, preteklem ali prihodnjem času**.

122. Beri v berilu... stavek za stavkom ter povej, stoji li v sedanjem, preteklem ali prihodnjem času! — 123. Povej, kaj delate v šoli, kaj ste delali in kaj boste delali! Porabi za to odstavek na str. ...! — 124. Pripoveduj berilo na str. ... v preteklem času! Pripoveduj ga tudi v prihodnjem času! — 125. Napravi stavke z zaimki v sedanjem, preteklem in prihodnjem času!

VIII. Osebek in povedek.

A. Kaj je glagol.

1. a) Kaj osebe, stvari ali reči **delajo**: Viničar koplje, reže, veže in škropi trsje. — Kos skače po travniku in pobira črve. Šipek cvete in dehti. — Šivalnica šiva in veze.

b) V katerem stanju so osebe, stvari in reči: Dete leži in spi. — Konj stoji. Jabolko leži na tleh. — Slika visi na steni.

2. a) Kopati, rezati vezati, škropiti, skakati, pobirati, cvesti, dehteti, šivati, vesti. b) Ležati, spat, stati, viseti.

Kaj povedo te besede? Ali povedo tudi, kdo dela ali v kakem stanju je?

Pomni: 1. Besede, ki naznanjajo, kaj osebe, stvari ali reči **delajo** ali v kakem stanju so, so **glagoli** (gl.).

2. Glagol, ki delo ali stanje le naznanja, je **nedoločni glagol**; glagol stoji v **nedoločniku**.

3. **Nedoločnik** se vselej končuje na **-ti**.

126. Napiši dvajset glagolov v nedoločniku!

127. Poišči nedoločnike v berilu...!

B. Določni glagol.

Drevje: cvesti. Otroci: se veseliti pomladi. Prepevati. Delavci: počivati. Južinati. Plug: rezati zemljo. Svetiti se. Brana: ležati ob njivi. — Napravi iz teh besed stavke! Takole: Drevje cvete itd.

Kaj povedó ti glagoli: cvesti, se veseliti, prepevati, počivati, južinati, rezati, svetiti se, ležati, in kaj glagoli cvete, se veselimo, prepevamo...?

Pomni: Glagoli, ki povedo, kaj **določena** oseba, stvar ali reč dela ali v kakem stanju je, so **določni glagoli**.

128. a) Napiši deset določnih glagolov! b) Postavi jih v nedoločnik!

129. Rabi deset določnih glagolov v stavkih! Preštavi jih v dvojino in množino!

130. Napiši pet stavkov z določnim glagolom v sedanjem času! Prestavi jih v pretekli in prihodnji čas!

131. Rabi deset določnih glagolov v trdilnih stavkih, ki jih potem izpremeniš v nikalne!

132. Napiši pet vprašalnih stavkov z določnim glagolom, ki jih potem izpremeniš v želelne in velelne!

133. Prepiši določne glagole iz berila...!

C. Določni glagol v stavku. — Povedek.

Ječmen je dozorel. Orumenel je. Žanjice prepevajo. Na polje gredó. Tam se sklanjajo k zemlji. Žanjejo. Brusijo srpe. Vežejo. Snope bodo vozili domov. Mlatili bodo.

Povej, koliko besed ima vsak stavek!

Pomni: 1. Stavek ima dele ali člene.

2. V vsakem stavku najdeš določni glagol.

3. Določni glagol sam (v sedanjem, preteklem ali prihodnjem času) je najkrajši stavek.

4. Določni glagol vselej pove, da oseba, stvar ali reč nekaj dela. Zato se imenuje tudi stavkov povedek (pov.).

5. Ni stavka brez povedka. — Razen povedka ima stavek še več raznih besed ali členov.

134. Napiši deset stavkov in podčrtaj povedek! — Prepiši vse povedke iz berila...!

135. Napiši pet stavkov v ednini in pristavi povedek v dvojini in množini! Takole: Jež bode (bodeta, bodejo).

Č. Osebek.

Spoštujem očeta in mater.

Spoštujeta očeta in mater.

Spoštujejo očeta in mater.

Poišči v teh stavkih povedke in določi osebo — imenujemo jo glagolsko osebo — in nje število!

Pomni: 1. Glagolska oseba se imenuje tudi stavkov osebek (os.).

2. Osebek je torej 1., 2. ali 3. glagolska oseba (v ednini, dvojini ali množini).

3. Osebek tiči ali se skriva v povedku.

4. Vsak stavek ima razen povedka tudi osebek.

136. Poišči v stavkih berila... povedek (dol. gl.) in osebek (glag. osebo)!

137. Napiši deset stavkov! Poišči povedek in določi glagolsko osebo!

138. Napiši deset stavkov! Poišči povedek in ga postavi v dvojino in množino! — Povej stavke v preteklem in prihodnjem času!

D. Osebkova beseda.

1. Skače čez plot. — Kdo skače čez plot? (Brat, dečko, mačka, pes, on, ona, ono itd.)

2. Brat ljubi brata. — Voda in ogenj se sovražita. — Polje, vinograd, gora, morje, ruda, kupčija tebe redé. —

Kdo ljubi? — Brat. — Ali veš v prvem stavku takoj, kdo skače čez plot? Ali velja to tudi za druge stavke?

Pomni: 1. Da stavek točno razumemo, moramo osebek večkrat določiti s **posebno besedo**.

2. To besedo imenujemo **osebkovo besedo** (os. bes.).

3. Po osebkovi besedi vprašujemo z vprašalnico **kdo?** ali z vprašalnico **kaj?**

Mačka preži na ptice. Zajčka skačeta po trati. Dete joče v zibeli. Česnje krasno cvetó. Delavci kopljejo jarek. Sokoli telovadijo.

139. Določi v teh stavkih povedek in osebkovo besedo! Izpiši ju tako: preži (pov.), mačka (os. bes.)!

140. Napravi prav tako s stavki povesti...!

141. Povej deset stavkov v sedanjem času v ednini! Podčrtaj povedek enkrat, osebkovo besedo pa dvakrat! Povej te stavke a) v dvojini v preteklem času, b) v množini v prihodnjem času!

IX. Zamenjava besed z enakim pomenom.

1. Prebrisana glava in pridne roke boljše blago so ko zlate gore.

v neki vasi živila

1. V nekem kraju sta bila dva kmeta.

Bogati Jurij — ni skrbel, da bi se nje-
imovit maral svoje

2. Jurij je bil bogat in ni hotel svojih
govi otroci česa učili.

dece.

otrok pošiljati v šolo.

ubožec

revež

njegovi otroci

3. Marko je bil siromak, a svoje otroke
niso nikdar smeli šole zamuditi.

so vsak dan morali v šolo.

je pridno pošiljal v šolo.

imetje;

Nekaj časa potem prišel ob vse, kar je imel.

4. Sčasoma je Jurij izgubil vse svoje

so ga nesli

za vselej

premoženje; kmalu nato je umrl.

k večnemu počitku.

zatisnil oči.

so bili zelo revni in si niso

niso imeli nič premo-

5. Njegovi otroci so imeli gole roke in
znali nič zaslužiti.

ženja in niso nič znali.

prazno glavo.

so si njegovi otroci zaslužili

Po Markovi smrti se je njegovim otrokom prav do-

6. Markovi otroci so imeli po očetovi
vsak svoj kos kruha.

bro godilo.

smrti vsak svoj kos kruha.

Čestokrat so nasitili Jurijeve otroke.

Mnogokrat so Jurijevim otrokom kaj jesti.

7. Dostokrat so Jurijevim dajali kruha.

2. Nič ni tako skrito, da bi ne bilo kdaj očitó. 1. Gozdarjev škorec je znal izgovarjati nekatere besede. 2. Sosedov Tone je pridno zahajal h gozdarju in se veselil ptiča. 3. Neka dne pride zopet k njemu v vas. 4. Gozdarja ni bilo doma. 5. Tone urno ujame škorca in ga vtakne v žep. 6. Kar stopi gozdar v sobo in pokliče: »Škorec, kje si?« 7. Škorec odgovori v dečkovem žepu: »Tukaj sem!« 8. Tako je bila dečkova tatvina odkrita.

142. Izpremeni izraze!

3. Ni vse zlato, kar je svetlo. 1. O Kresu zvečer je na vrtu kazala Marijana mladi deklici Naniki zvezde. 2. Naglo ma zdirja Nanika za svetlo stvarco, jo ujame in prinese Marijani. 3. Nato gresta v sobo. 4. Pri luči hoče Nanika pogledati lepo stvarco. 5. Ko odpre svojo pest, lazi ji majhna muha po dlani. 6. Marijana jo pouči, da je to kresnica. 7. Kresnica v temi sveti, pri luči pa otemni.

143. Izpremeni izraze!

X. V ponovilo.

A. Ustno.

Odgovori na tale vprašanja:

1. V kaj razpada berilo, odstavek, stavek, beseda, zlog? Koliko glasnikov je? Naštej jih!

Kako se imenujejo njih znamenja? Kako delimo glasnike? Katere glasnike je težko pravilno izgovarjati? Kako jih moramo izgovarjati?

2. Kaj je samostalnik? Koliko spolov ima? Naštej jih! Kolikero je njegovo število? Ali lahko vsak samostalnik postaviš v dvojino in množino? V ednino? Katere samostalnike pišemo z veliko začetnico?

3. Kaj v stavku lahko povemo? O kolikih stvareh? Kakšni so stavki po izpovedi? Kakšni po namenu? Kaj stoji na koncu stavka? Kdaj prvo, kdaj drugo, kdaj tretje? V kakem času utegne kdo kaj delati?

4. Kaj lahko postavimo za ime? Koliko oseb ima osebni zaimek? Koliker je njegov spol? Kolikero njegovo število?

5. Katere besede so glagoli? Kaj je nedoločni, kaj določni glagol? Kako se imenuje določni glagol v stavku? Kaj tiči v povedku? Čemu nam rabi osebko beseda?

B. Pismo.

1. a) Prepiši prvi odstavek berila... in razstavi ga na stavke, stavke na besede, besede na zloge, zloge na glasnike! Podčrtaj samoglasnike!

b) Napiši po pet besed, v katerih se izgovarja l kot u in v kot u, v katerih se nahaja mehki l (lj) in mehki n (nj)! Napiši pet besed, v katerih zamenjuje glasnik r samoglasnik!

2. Napiši pet samostalnikov moškega, pet ženskega in pet srednjega spola! Postavi jih v dvojino in množino! — Napiši pet samostalnikov, ki imajo le množino in pet takih, ki imajo le ednino! Napiši dvajset raznih lastnih imen!

3. Napiši po pet stavkov, v katerih poveš, kaj osebe, stvari ali reči delajo, kakšne so in kaj so! Postavi te stavke v dvojino in množino! — Napiši te stavke v sedanjem času, nato jih postavi v pretekli in potem v prihodnji čas! — Napiši pet trdilnih stavkov in jih izpremeni v nikalne! Napiši pet velelnih, pet želelnih in pet vprašalnih stavkov!

4. Napravi petnajst stavkov z zaimki, in sicer pet v ednini, pet v dvojini, pet v množini!

5. Napiši dvajset stavkov, podčrtaj povedek enkrat, osebko besedo pa dvakrat!

6. Prepiši berilo... in zamenjaj izraze!

Kazalo.

	Stran
I. Berila (čtiva), odstavki, stavki, besede, zlogi, glasniki in črke . . .	3
II. Samostalnik.	
A) Kaj so samostalniki	7
B) Spol samostalnikov	7
C) Število samostalnikov	8
Č) Kako samostalnike pišemo	9
III. Kaj se v stavku pove.	
A) Kaj osebe, stvari in reči delajo:	
a) Kaj osebe delajo	9
b) Kaj stvari delajo	10
c) Kaj reči delajo	11
č) Vaje	11
B) Kakšne so osebe, stvari in reči:	
a) Kakšne so osebe, stvari in reči (ena lastnost)	12
b) Kakšne so osebe, stvari in lastnost (dve ali več soglasnih lastnosti)	13
c) Kakšne so osebe, stvari in reči (dve nasprotni lastnosti)	13
č) Kratki opisi po kakovosti	14
C) Kaj so osebe, stvari in reči	14
Č) Posnetek (Kratki spisi.)	15
IV. O koliko osebah, stvareh ali rečeh se more v stavku kaj povedati :	
A) Kaj osebe, stvari ali reči delajo	16
B) Kakšne so osebe, stvari ali reči	17
C) Kaj so osebe, stvari ali reči. (Kratki spisi.)	19
V. Povedni, vprašalni, kličalni, velelni in želelni stavki:	
A) Povedni in vprašalni stavki	21
B) Kličalni stavki	22
C) Velelni stavki	23
Č) Želelni stavki (Kratki spisi.)	24
VI. Osebe in spol:	
A) Koliko je oseb	25
B) Spol zaimkov	26
C) Število zaimkov	26

VII. Sedanji, pretekli in prihodnji čas:

A) Sedanji čas	27
B) Pretekli čas	27
C) Prihodnji čas	28
Č) Posnetek	28

VIII. Osebek in povedek:

A) Kaj je glagol	29
B) Določni glagol	29
C) Določni glagol v stavku	30
Č) Osebek	30
D) Osebkova beseda	31

IX. Zamenjava besed z enakim pomenom 32

X. V ponovilo 33

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000393995

